

Orožje v vinskih sodih

V prvih oktobrskih dneh leta 1942, ko je teror okupatorja dosegel vrhunec, se je oglasil pri meni na domu komandant Jaka (Franc Ogrin) z nujno nalogo. Takrat so bile aretacije na dnevnem redu in vselej je bilo potrebno hitro ukrepati, da bi preprečili najhujše. »Ponoči je bil aretiran Martin (Ferdo Hanžič),« je pripovedoval komandant. »Ves material, ki je bil pri njem, je potrebno spraviti na varno. Okupatorju moramo preprečiti, da bi dobil v roke kakršno koli stvar. Aretirali so tudi lastnika skladišča v Frankopanski ulici 7. Tudi tu je material, ki ga je potrebno rešiti.«

Ukaza sta bila kratka in jasna. Šlo je za življenja sotovarišev! Za človeka, s katerim smo skupaj snovali načrte, kako bomo v gibanje pritegnili še več ljudi.

Naslednji dan je bil sklican sestanek v baraki Uprave cest na Vilharjevi cesti. Tovariša Martina ni bilo, vendar zavoljo tega nisem niti trenutek okleval. Okoli 19. ure sva z ženo izvršila prvo nalogo. Iz Martinovega stanovanja sva prenesla arhiv k tovarišu Janezu v palačo trbovlske premogokopne družbe. Ostali material, nekaj ročnih bomb in orožja, sva za prvo silo skrila kar v naši drvarnici. Nasledni dan pa sva ga prenesla v varnejše skrivališče k tovarišu Ivanu na Navje. Ivan je vse te predmete zaupal mrtvim, za katere je bil povsem gotov, da ničesar ne bodo izdali. V grobnicah je imel cele orožarne.

Skladišče v Frankopanski ulici pa je bilo pod nadzorstvom črnosrajčnikov in karabinjerjev, zato naloga ni bila niti malo preprosta. Kako odpeljati ves material, ki ga ni bilo malo? Celo noč nisem zatislil očesa. Zjutraj se mi je posvetilo: material je moč rešiti le s prevozom v vinskih sodih. Z načrtoma sem seznanil Jaka. Bil je zadovoljen in obljubil je, da me bodo naslednje jutro v skladišču čakali naloženi vinski sodi. Sam pa sem naročil Franceljnu (Štirn), naj pride ob šestih zjutraj s konji in vozom pred Delavski dom, ker morava prepeljati nekaj sodov.

»Ali bo pijača?«

»Ja, Francelj, dobra pijača...« In oba sva se zasmejala.

Ponoči spet nisem mogel spati, kajti še vedno nisem vedel, kam bomo s sodi. Zjutraj, ko sem se ob tričetrt na šest oblekel, še vedno nisem vedel, kam bomo odpeljali s Frankopanske. Zunaj je bila še tema.

»Ali že greš?« me je vprašala žena, ki je vedela o moji neprespani noči.

»Imam delo.«

»Saj vem, pa bi mi lahko povedal. Ne vem zakaj mi ne zaupaš?«

»Bolje je tako,« sem ji odvrnil in odšel.

Natanko ob šestih sem bil na Bleiweisovi pred Delavskim domom. Tudi Francelj je bil točen. Pred hišo v Frankopanski ulici naju je ustavil kvesturin. Kaj naju je vprašal, ne vem, saj ga nisem ne poslušal ne razumel. Mehanično sem mu pokazal, da greva po pijačo. V dobre četrt ure smo na dvorišču naložili pet devetstolitrskih sodov. Straža v Frankopanski ulici naju je pustila molče naprej.

»Kam peljemo?«

Do tega trenutka mi to ni bilo jasno, a odgovoril sem: »V Kolmanov grad.«

»Tam so karabinjerji in Robotti!« je začudeno zinil Francelj.

»Toliko bolj varno bo pred racijami!«

Ko sva zapeljala na Večno pot, je še pripomnil: »Tam ne bo moglo dolgo ostati...«

Straža, ki je poznala konja in Franceljna, naju je spustila brez besed. V skladišču sva sode pustila tik ob vratih. Naslednji dan smo vse skupaj preložili v zaboje, tako da je bilo vse pripravljeno za nadaljnji transport. »Kanal«, po katerem naj bi material spravili v partizane, je bil zaprt. Zaboje smo skrili za kupe šote. Čez nekaj dni sem o materialu obvestil ravnatelja vrtnarije. Najprej se je zbal, toda kasneje, čez tri mesece, ko je bilo potrebno skladišče izprazniti, se je izkazalo, da sem prav storil. Pritekel je nekega večera k meni in dejal, da mora biti skladišče v štiriindvajsetih urah izpraznjeno.

Kam sedaj z materialom? Brez razmišljanja sem naslednje jutro skočil po Franceljna. V skladišču sva porinila voz, nanj naložila vseh osem zabojev, na vse to pa še kup sena. Kam sedaj? V vrtnarijo! Voz sva pustila pod nadstrešjem. Ravnatelj je nezaupno gledal, a rekel ni nič. Ob petih popoldne je bilo delo končano, in vrtnarija se je spraznila. Ostal sem sam z nočnim čuvajem Jožetom (Zupančič). Jože je bil naš človek.

Pod nadstrešjem je bila skladovalnica drv. Tu bodo zaboji čakali na suhem, dokler se kanal ne odpre.

Preložila sva kakih 20 kubikov drv, Jože pa je šel vsake toliko časa pogledat, če je »zrak čist«. Hitela sva vso noč, da bi z delom končala pred šesto uro zjutraj, še preden bi prišli prvi delavci.

Ko so delavci odšli po svojih opravkih, je ravnatelj nekaj časa geldal skladovalnico drv, ki je prek noči nekam čudno zrasla. Ko se je pripričal, da v bližini ni nikogar, me je vprašal:

»Kdo vam je pomagal?«

»Jože!«

»Pa je zanesljiv?«

»Brez skrbi! Jože je naš!«

Ko sem šel nekega jutra mimo vrtnarije, sem videl ravnatelja, ki je vpil delavcem: »Kaj iščete? Ste kaj izgubili? Pustite drva pri miru, nimate kaj iskati pri skladovalnicah. Vam bom že jaz povedal katera drva se bodo prvo porabila!« Ko sta dva delavca postala pristaša bele garde, ju je ravnatelj premestil na drugo delovno mesto, kjer nista mogla vohuniti. Vsi so menili, da sta bila premeščena po »protekciji«.

Konec aprila leta 1943 sem dobil obvestilo, da bo v kratkem mogoče orožje odposlati v partizane. S Silvom sva se dogovorila za nek ponedeljek ob 18. uri, ko je natovarjal vagon na Špediciji. Ravnatelj sem sporočil, da bom zaboje pripravil za transport, in ko me je naslednje jutro vprašal, kako je šlo, in ko sem mu odgovoril, da dobro, je pristavil: »Mislim sem, da bo huje. Samo drva je potrebno zbrati, da ne bo sumljivo...«

Ko sem zvedel, da je ves material prispel v partizane, sem bil presrečen. Tako je v Ljubljani uspela še ena ilegalna akcija.

FRANCE SITAR-PETER

OBELEŽJAKI OHRANJAJO NAŠE TRADICIJE

Vzdrževanje, obnova in nov spomenik

Z družbenim dogovorom o urejanju, vzdrževanju in varstvu spomenikov in drugih obeležij NOB in socialistične revolucije, Ljubljanske občine so ga sprejele leta 1977, je Ljubljana sprejela osnove za trajno ohranjanje in oživljanje pridobitev naše revolucije in za negovanje tradicij NOB.

Za letošnje leto je zato izvršni svet občine Center že sprejel predlog programa varstva spominskih obeležij NOB na območju občine. Program je bil osnovan po predlogih občinskih krajevnih skupnosti, za njegovo uresničitev pa bo potrebno iz občinskega proračuna letos zagotoviti 140 tisoč dinarjev. O programu varstva spominskih obeležij bodo na prvi seji razpravljali delegati občinske skupščine.

Po predlogu krajevnih skupnosti naj bi se letos lotili obnove »spomenika revolucije« na Trgu revolucije. Opravili naj bi redna vzdrževalna dela – to je čiščenje napisa, kamna in bazena. Vzdrževanje tega spomenika je precej zahtevno. Veliko težav povzroča zadnji čas odpadanje črk na spominski plošči. Ljubljanski regionalni zavod za spomensko varstvo je zato predlagal, naj bi črke v celoti zamenjali. Le tako bi namreč stalne težave dokončno odpravili. Zamenjava črk bo predvidoma predstavljala precejšen strošek (okoli 150 tisoč din), zato bo potrebno denar za obnovo zagotoviti v okviru celotnega mesta.

Na stavbi v Hirske ulici 8, naj bi, na predlog KS Tabor, postavili novo spominsko ploščo aktivistu OF, Vinku Kristanu. Stala naj bi okoli 20 tisoč din.

Na Prešernovi cesti je pred Moderno galerijo sedaj skromno obeležje Ivanu Vurniku – Niku, ki je na tem mestu padel v boju z Italijani. KS Ajdovščina je predlagala, naj bi obeležje zamenjali in postavili novo bakreno opasico z ustreznim podpisom. Treba bi bilo zagotoviti okoli 25 tisoč din.

Dokončno naj bi uredili tudi spominsko obeležje padlim krajanom na vogalu Levstikove ulice in Vrtače. Sedanja spomenska okolica namreč še vedno ni povsem urejena. Da bi okolje dokončali, bi potrebovali še okoli 25 tisoč din.

Spomenik 91 padlim borcem NOV naj bi postavili tudi na Prulah, na zelenici pred vhodom prulske osnovne šole. Pionirjem bi tako približali tradicije NOB, prulski učenci pa naj bi prevzeli tudi skrb za vzdrževanje spomenika. Del denarja za postavitev je že zagotovljen, del naj bi prispevala KO ZZB NOV in združeno delo. Po predvidevanjih naj bi spomenik stal 100 tisoč din. Letos pa naj bi zanj iz občinskega proračuna namenili 40 tisoč din.

M. K.

Žalosten odnos do odpadnih surovin

Energetska kriza s svojimi negativnimi posledicami, na tak ali drugačen način, danes pesti že slehernega med nami. Zato bi se morali zavedati, da nas bosta le smotrna in racionalna poraba ter skrajno varčevanje z energijo, rešila brezizhodnosti sodobne energetske situacije in pomanjkanja surovin.

Ljubljančani smo se, družno z ostalimi Slovenci, zavestno odločili za varčevanje z energijo in zbiranje odpadnih surovin. Žal pa je med nami še precej takih, ki jim ideja o tej skupni akciji ni preveč prirasla k srcu.

Kako bi sicer mogli v vrečkah z odpadki na Kristanovi, Resljevi in Hradeckega cesti, najti še toliko uprabne prazne steklene embalaže (prenekateri trgovina res še ne odkupuje praznih steklenic, in začuda se še nobeno trgovsko podjetje na pobudo proizvajalcev ni odločilo za zbiranje praznih steklenih kozarcev!), starih krp in odpadnega papirja.

Hišnik iz sosednje ulice mi je potožil, da kljub vsesplošnemu varčevanju, ljudje še vedno odvržejo v smetnjak prenekatero še uporabno stvar. Znanec iz komunale mi je v šali zaupal, da bi samo z ostanki hrane, ki vsak dan znova polnijo koše za odpadke, lahko vzredili celo farmo prašičev. Ali ni navsezadnje to celo zanimiva in treznega preudarka vredna zamisel za čase, ko nas pesti »mesna kriza«? Morda bi na podoben način res lahko zmanjšali število praznih kavljcev v naših mesnicah? Sicer pa je to le delček zavržene hrane nas, vrlih in pogosto še presitih Ljubljančanov.

Koliko hrane je šele v smetnjakih stanovanjskih stavb, (v odkritih in prenapolnjenih posodah s smetmi poleg stolpičev na Poljanskem nasipu, lahko mimoidoče poleg kruha in peciva ob praznikih, občudujejo tudi ognito in obtolčeno sadje, zelenjavo in druga živila). O tonah kruha, ki se vedno znova znajdejo v smetnjakih najrazličnejših šol in drugih ustanov, pa je bilo že toliko napisanega, da res ni vredno izgubljati besed.

Računajoč na te prehranske surovine, bi si lahko za boljše mesno preskrbo Ljubljane, omislili že drugo farmo prašičev in perutnine...

Ponošena in nerabna oblačila prav tako ne sodijo v smetnjak, saj je med nami še vedno precej takih, ki bi jim bila naša pomoč v obleki in obutvi še kako dobrodošla. Zato se s takimi oblačili in obutvijo, namesto na smetišče, odpravimo rajši do najbližje postaje Rdečega križa.

Tudi stare knjige ne sodijo med odpadke, zato jih ne zavržimo, brž ko se nam bodo zazdele neuporabne, pač pa z njimi raje potrkajmo na vrata antikvariata ali pa pri kakem zbiralcu in ljubitelju.

Prav nič razveseljivo ni, da je okoliča novovseljenih stanovanjskih poslopij, (teh je v naši občini vse manj in manj!) nekaj mesecev prav nastlana z ostanki kartonske embalaže in lesa ter papirja, da o prenekaterih neuporabnih predmetih in odsluženih kosih pohištva sploh ne izgubljam besed.

Mar res ni med nami nekoga, ki bi poskrbel, da te dragocene odpadne surovine čimprej najdejo pot do predelovalne industrije?? Koliko predragocenih deviz potrošimo za nakup več sto ton starega papirja, potem ko ga tone in tone z odpadki vred odvažamo na smetišča?

Ali res ne vemo, da je slabe preskrbe s prenekaterim prehrabenim artiklom krivo prav pomanjkanje steklene embalaže?

Da je sleherni košček lesa uporaben za kurjavo, pa čeprav živimo v bloku s centralnim ogrevanjem?!

Smo že kdaj slišali, da sodi staro železo na odpad in ne v smetnjake ter da Dinos zbira odpadne surovine, ki so v dananšnji dobi cenjena in iskana surovina za vse vrste predelovalne industrije, zato ne smemo dovoliti, da bi ta surovinski in energetski potencial brezvestno končal na smetišču.

Matej Porenta, Ljubljana

